

Roman Romantsov

Petlura w ukraińskiej polityce pamięci – brak zgody czy woli politycznej?*

W ostatnich latach władze ukraińskie podjęły szereg inicjatyw na rzecz upamiętnienia osób, które walczyły o niepodległość Ukraińskiej Republiki Ludowej (URL) na początku XX wieku. Szczególne miejsce w polityce historycznej współczesnej Ukrainy zajmuje postać Symona Petlury (1879-1926), naczelnego atamana wojsk URL oraz przewodniczącego Dyrektoriatu (1918-1920). We współczesnej pamięci zbiorowej Ukrainy Petlura jest postacią niejednoznaczną. Również w Polsce postać Petlury – głównie jego współpraca z Marszałkiem Józefem Piłsudskim w 1920 r. – budzi emocje i dyskusje. Inicjatywa upamiętnienia tej postaci na Ukrainie stwarza jednak możliwość zbudowania płaszczyzny współpracy między Polską i Ukrainą.

Postać Petlury w polityce historycznej Związku Radzieckiego (ZSRR) była jednoznacznie negatywna. W ZSRR, Petlura został wykreowany na antysemitę, nacjonalistę oraz wroga bolszewików na Ukrainie. Podobnie postrzega się go obecnie w Federacji Rosyjskiej (FR). Na samej Ukrainie, do 1991 r. panował dwuznaczny stosunek do Petlury. Dla jednej części społeczeństwa był on wrogiem, dla innej, choć mniejszej części – liderem starań o niepodległość Ukrainy. W ukraińskich środowiskach emigranckich w Europie Zachodniej Petlurę postrzegano jako lidera walki o niepodległość Ukrainy przeciwko bolszewikom.

Po rozpadzie ZSRR politycy na Ukrainie, świadomi niejednoznaczności pamięci o Petlurze w społeczeństwie, podjęli szereg działań mających na celu upamiętnienie Petlury. W 2005 r. prezydent Wiktor Juszczenko podpisał dekret, zgodnie z którym zaplanowano budowę pomnika Petlury w Kijowie. Inicjatywa ta, jak się okazało, miała charakter wyłącznie deklaracyjny: pomnik nie został wzniesiony. W dużej mierze było to wynikiem objęcia stanowiska premiera przez Wiktora Janukowycza, który miał inne podejście do wielu kwestii związanych z polityką historyczną Ukrainy. Stąd wszelkie próby realizacji projektu budowy pomnika Petlury w Kijowie były bezowocne. Jednak w tym samym czasie pomniki ku jego czci wzniesiono w mniejszych miastach.

W 2006 r. w Połtawie, rodzinnym mieście Petlury, z inicjatywy przewodniczącego połtawskiej administracji obwodowej Waleria Asadczewa na jednym z budynków Akademii Rolniczej zawieszono tablicę upamiętniającą Petlurę. W 2007 r. stanął też upamiętniający Petlurę kamień-pomnik. Działania te wywołały krytykę ze strony przedstawicieli miejscowych komórek Partii Komunistycznej i Partii Regionów, które domagały się likwidacji obu symboli. Negatywnie do upamiętnienia Petlury był nastawiony również prezydent Połtawy Andrij Matkowskij (obecnie członek partii Blok Petra Poroszenki), który złożył pozew do sądu, argumentując, że kamień upamiętniający Petlurę postawiono nielegalnie. W nocy, tuż po inauguracji pomnika, kamień został zdemontowany przez służby porządkowe miasta. Pasywna postawa większości mieszkańców wobec uwiecznienia pamięci o liderze Dyrektoriatu oraz zwycięstwo Wiktora Janukowycza w wyborach prezydenckich doprowadziły do sytuacji, w której wszelkie próby upamiętnienia Petlury zostały zamrożone.

W 2016 r., w związku z nadchodzącym stuleciem proklamowania niepodległości URL prezydent Ukrainy Petro Poroszenko wydał rozporządzenie, zgodnie z którym rok 2017 ogłoszono rokiem Ukraińskiej

Rewolucji (1917-1921). W rezultacie Gabinet Ministrów Ukrainy zadeklarował budowę pomnika Petlury w Kijowie. W 2016 r. administracja obwodu połtawskiego wydała rozporządzenie „O organizacji obchodów poświęconych pamięci Symona Petlury”, w którym zadeklarowano wzniesienie pomnika ku czci przewodniczącego Dyrektoriatu w Połtawie. Oprócz tego władze obwodowe zaplanowały zorganizowanie międzynarodowego spotkania naukowego „Połtawska Petluriana” oraz opracowanie szlaku turystycznego obejmującego miejsca związane z działalnością Dyrektoriatu.

Dla władz Kijowa, podobnie jak Połtawy, rozporządzenia dotyczące wzniesienia pomników mają jedynie charakter deklaracyjny. Nie ma obecnie jasnego planu realizacji tych przedsięwzięć. Wynika to głównie z braku środków w budżecie. Ponadto miejscowi przedstawiciele biznesu (z Kijowa i Połtawy) nie wspierają tychże inicjatyw. Świadczy to o różnicach w percepcji Petlury i jego roli w budowaniu państwowości Ukrainy. Również mieszkańcy Kijowa i Połtawy nie wyrażają poparcia dla kwestii upamiętnienia Petlury. Wiąże się to z niskim poziomem wiedzy mieszkańców tychże miast na temat wydarzeń z lat 1917-1921 w historii Ukrainy oraz z brakiem zaufania do inicjatyw polityków.

Ciekawostką jest, że w 2017 r. pomnik Symona Petlury powstał w Winnicy na Ukrainie Centralnej. Środki na budowę monumentu pochodziły od winnickiego przedsiębiorcy Serhija Kapusty. Angażowanie się prywatnych inwestorów w takie przedsięwzięcia sugeruje ich silny wpływ na życie kulturalne miasta; świadczy jednocześnie o słabości instytucji państwowych w zakresie realizacji polityki historycznej. Budowa pomnika Petlury w Winnicy spotkało się z krytyką tak ze strony FR, jak i Izraela. Dla FR gloryfikacja Petlury na Ukrainie jest sprzeczna z polityką historyczną FR. Tj., Petlura wraz z hetmanem Iwanem Mazepą i liderem Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów Stepanem Banderą postrzegani są jako antybohaterowie o nastawieniu antyrosyjskim. Oznacza to, że działania mające na celu upamiętnienie walki na rzecz niepodległej Ukrainy oraz walkę z bolszewicką Rosją natychmiast będzie poddana krytyce.

W Polsce pamięć o Petlurze może stanowić płaszczyznę do prowadzenia dialogu z Ukrainą w dziedzinie historii. W polskiej polityce historycznej umowa warszawska z 1920 r. oraz wspólne działania wojenne wobec wojsk bolszewickiej Rosji stanowią przykład współpracy polsko-ukraińskiej w XX wieku. Petlura nie miał antypolskich poglądów, a na przestrzeni dziesięcioleci na kształtowanie pozytywnego wizerunku Petlury w Polsce wpływ mieli polscy i ukraińscy przedstawiciele świata nauki i kultury. Stąd budowa pomnika w Winnicy miała pozytywny oddźwięk w polskich mediach. Obecnie realizacja projektów związanych z upamiętnieniem Petlury na Ukrainie mogłaby korzystnie wpłynąć na stosunki polsko-ukraińskie i stworzyć szansę wypracowania wspólnych tematów dotyczących pamięci o wydarzeniach z lat 1917-1921. Udział Polski w inicjatywach dotyczących upamiętnienia Petlury otwierałby perspektywę poprawy jakości dialogu w dziedzinie polityki pamięci na linii Kijów–Warszawa oraz mógłby zaktywizować współpracę polskich i ukraińskich naukowców.

---

* Tekst powstał na podstawie artykułu: R. Romantsov, *Pamięć o Petlurze (Symon Petlura w pamięci kulturowej współczesnej Ukrainy)*, „Kultura Enter” 2018/03, nr 83-84, <http://kulturaenter.pl/article/sasiedzi-pamiec-o-petlurze>.